ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-2

Ixtisoslashtirilgan yordamchi maktab darslarida korreksion tarbiya ishlarini tashkil etish texnologiyasining ahamiyati

Turayeva Xusnora Ixtiyorovna
Navoiy viloyati pedagogik mahorat markazi tarbiya fan metodisti

THE IMPORTANCE OF ORGANIZING CORRECTIONAL EDUCATION IN SPECIALIZED BOARDING SCHOOL LESSONS

Turayeva Khusnora Ikhtiyorovna
Methodologist in Education at the Navoi Regional Pedagogical Skills Center

Annotatsiya. *Ushbu maqola "Ixtisoslashtirilgan yordamchi maktab darslarida korreksion tarbiya ishlarini tashkil etish texnologiyasining ahamiyati" mavzusiga bag'ishlangan bo'lib, ixtisoslashtirilgan maktablarda ta'lim oladigan o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda korreksion tarbiya ishlari orqali ularning rivojlanishiga qanday ijobiy ta'sir ko'rsatilishi mumkinligini o'rganadi. Maqolada ta'lim jarayonida korreksion tarbiya usullarini samarali qo'llash, o'quvchilarning o'zini-o'zi anglash, ijtimoiy moslashuv va akademik ko'nikmalarini yaxshilashdagi ahamiyati tahlil qilinadi.*

Annotation. *This article is dedicated to the topic "The Importance of Organizing Corrective Education Work in Specialized Schools" and it examines how corrective education activities, taking into account the individual characteristics of students in specialized schools, can positively impact their development. The article analyzes the importance of effectively applying corrective education methods in the teaching process, improving students' self-awareness, social adaptation, and academic skills.*

Kalit so'zlar. *Ixtisoslashtirilgan yordamchi maktab, korreksion tarbiya, o'z-o'zini tarbiyalash,ijtimoiy moslashuv, differensiyalashgan yondashuv.*

Key words*: Specialized auxiliary school, Corrective education, Self-education, Social adaptation, differentiated approach.*

KIRISH

Ushbu maqola Ixtisoslashtirilgan yordamchi maktablar, ta'lim jarayonida o'ziga xos metodik yondashuvlarni talab qiladigan o'quv muassasalari hisoblanadi. Ushbu maktablarda o'quvchilar turli xil jismoniy va ruhiy xususiyatlarga ega bo'lib, ularning individual ehtiyojlari va qobiliyatlarini hisobga olish muhimdir. Bu talablarni amalga oshirishda korreksion tarbiya tizimi asosiy o'rin tutadi. Korreksion tarbiya – o'quvchilarning intellektual, psixologik, ijtimoiy va emosional rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan pedagogik jarayon bo'lib, uning samarali tashkil etilishi o'quvchilarning o'zini-o'zi anglash, ijtimoiy moslashuv va akademik ko'nikmalarini yaxshilashda muhim ahamiyatga ega. Mazkur maqola ixtisoslashtirilgan yordamchi maktablarda korreksion tarbiya ishlarini tashkil etish texnologiyasining ahamiyatini tahlil qilishga bag'ishlanadi. Maqolada korreksion tarbiya usullarini samarali qo'llash, o'quvchilarning individual ehtiyojlarini qondirish va ularning o'ziga xos rivojlanish jarayonlarini yuksaltirishda differensiyalashgan yondashuvni qo'llashning zaruriyati haqida so'z boradi. Korreksion tarbiya metodikalarining tizimli ravishda joriy etilishi, o'quvchilarning ta'limdagi muvaffaqiyatlarini amalga oshirish va ularning jamiyatga moslashuvini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-2

Ilmiy tushuncha sifatida korreksion pedagogika zamonaviy pedagogika fanida rasman e'tirof etilganiga u qadar ko'p vaqt bo'lmadi. Uzoq vaqt davomida pedagogikada "defektologiya" tushunchasi qo'llanib kelingan.

Pedagogik lug'atda "korrektsiya" tushunchasi (yunoncha «correctio» tuzatish) pedagogik uslub va tadbirlardan iborat maxsus tizimi yordamida anomal bolalarning psixik va jismoniy rivojlanish kamchiliklarini tuzatish (qisman yoki to'liq) sifatida tushunilishi ta'kidlab o'tiladi. Ixtisoslashtirilgan yordamchi maktablarda defektologiya ishlari o'quvchilarning individual ehtiyojlari va xususiyatlarini hisobga olgan holda, ularning jismoniy va ruhiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan pedagogik faoliyatni anglatadi. Ixtisoslashtirilgan yordamchi maktablarda defektologiya ishlari o'quvchilarning individual ehtiyojlari va rivojlanish xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etiladi va ularning ta'limdagi muvaffaqiyatini ta'minlashga qaratiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Insonning kognitiv faoliyati atrof-muhitni tushunishda yetakchi faoliyat turidir. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyev: "Eng katta boylik — aql, bilim, eng katta meros — yaxshi tarbiya, eng katta qashshoqlik — jaholat" deb ta'kidlaganlaridek, bugungi kunda yosh avlodni to'laqonli inson sifatida tarbiyalashga alohida e'tibor qaratilmoqda. Yillar davomida yosh avlodni tarbiyalash masalasi bir qator olimlar tomonidan o'rganilgan. Sharq mutafakkirlari Abu Ali ibn Sino, Abu Nasr al-Farobiy va al-Biruniy ham rivojlanishida nogironligi bo'lgan bolalarning kognitiv faoliyatiga oid qimmatli fikrlar bildirishgan. Ibn Sino birinchi bo'lib aqliy funktsiyalar ma'lum markazlar faoliyatiga bog'liq ekanligini taklif qilgan. Chet ellik va mahalliy olimlar rivojlanishida nogironligi bo'lgan bolalar psixologiyasi bilan ko'plab ilmiy ishlar olib borishgan. Ular orasida L. S. Vygotskiy, N. A. Dobrolyubov, G. I. Rossolimo, T. A. Vlasova, S. Y. Rubinshteyn, S. Y. Pevznerlar, mahalliy olimlarimizdan S. Rakhmanova, R.Shomakhmudova, G. A. Sadikova, P. M. Pulatovalar O'zbekistonda aqliy rivojlanishida nogironligi bo'lgan bolalarni tarbiyalash masalalarida Sosedova, professor M. P. Muminova rahbarligida M. P. Xamidova, Sh.M.Amirsaidova, D. A. Nurkeldiyeva, N. S. Musayevalar o'z ilmiy tadqiqotlarini olib borganlar.

Rossiyalik pedagog psixolog olim L. S. Vygotskiy korreksion tarbiya masalalariga katta e'tibor qaratgan va uning nazariyalari bolalar psixologiyasi, ayniqsa, rivojlanish nogironligi bo'lgan bolalar bilan ishlashda katta ahamiyatga ega bo'lgan. Uning korreksion tarbiya sohasidagi ishlari asosan bir qancha yo'nalishlarda olib borilgan:

Masalan: **Psixologik rivojlanish va muloqotning roli:** ushbu yo'nalishda Vygotskiy rivojlanish nogironligi bo'lgan bolalarning psixologik rivojlanishiga ijtimoiy muloqotning ta'sirini o'rganib, bu jarayonda bolalar o'zlariga hamroh bo'lgan kattalar yoki tengdoshlar yordamida kognitiv va aqliy qobiliyatlarini rivojlantirishlari mumkinligini ko'rsatgan. U, xususan, bolalarning fikrlash va tushunish qobiliyatlari ijtimoiy o'zaro aloqalar orqali shakllanadi, deb ta'kidlagan.

Keyingi asosiy yo'nalishlaridan biri **"Hududiy rivojlanish" (ZPD) nazariyasi:** Vygotskiy tomonidan ishlab chiqilgan eng muhim kontseptsiyalardan biri bu "hududiy rivojlanish" (ZPD – Zone of Proximal Development) nazariyasidir. Bu nazariyaga ko'ra, bolalar o'zlarining mustaqil ravishda bajaradigan vazifalari va yordam bilan bajariladigan vazifalari o'rtasida farq bor. Korreksion tarbiya jarayonida bu zonani aniqlash va bolalarga mos yordam ko'rsatish kerak. Bu nazariya, ayniqsa, rivojlanishida nogironligi bo'lgan bolalarni tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega. Vygotskiy, o'qitish va ta'limning asosiy maqsadi bolalarga yangi bilimlarni va ko'nikmalarni o'zlashtirishga yordam berish emas, balki ularga ijtimoiy muhitda o'z o'rnini topish va rivojlanishi uchun zarur bo'lgan

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-2

psixologik vositalarni taqdim etish ekanligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, bolalar o'zlarining kognitiv faoliyatini ijtimoiy hamkorlik va o'qituvchilarning ko'rsatmalari orqali rivojlantirishi kerak. Vygotskiy emotsional va ijtimoiy rivojlanishning kognitiv rivojlanish bilan chambarchas bog'liqligini ta'kidlagan. U, shuningdek, bolalarning rivojlanish jarayonida ijtimoiy muhitning o'rnini alohida ko'rib chiqdi, chunki ijtimoiy muloqot va hissiy tajribalar bolalarning kognitiv va hissiy holatiga bevosita ta'sir qiladi. Korreksion tarbiya jarayonida Vygotskiy bolalarning xulq-atvoridagi stereotiplarni o'zgartirish va ularni yanada moslashuvchan va faol qilishga qaratilgan usullarni ishlab chiqqan. U bolalarga muammolarni hal qilishda yangi yondoshuvlar va fikrlarni o'rgatish orqali ularning xulq-atvorini ijobiy tomonga o'zgartirishga intilgan. Vygotskiyning kognitiv rivojlanish, muloqot va ta'lim nazariyasi rivojlanishida nogironligi bo'lgan bolalar bilan ishlashda ularga o'quv jarayonida yanada samarali yordam ko'rsatish imkonini yaratdi. U bolalarning imkoniyatlarini kengaytirish uchun ta'lim va tarbiya jarayonlarini yanada shaxsiylashtirish va individual yondashishni taklif qildi.

NATIJALAR

Maqolada keltirilgan tadqiqotlarga asoslanib, ixtisoslashtirilgan yordamchi maktablarda korreksion tarbiya ishlarini tashkil etish texnologiyasi bolalarning rivojlanishidagi nuqsonlarni bartaraf etish, o'quv jarayonini samarali tashkil etish va bolalarning psixologik rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Korreksion tarbiya texnologiyalarini to'g'ri qo'llash, nafaqat bolalarning kognitiv, balki emotsional va ijtimoiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu texnologiyalar yordamida o'qituvchilar bolalarning o'ziga xos ehtiyojlarini inobatga olib, individual yondoshuvlarni amalga oshirish imkoniga ega bo'ladilar. Maqolada ta'kidlanganidek, korreksion tarbiya texnologiyalarining samaradorligi ta'lim jarayonida qo'llaniladigan innovatsion metodlar va individual yondashuvlarga bog'liq. Korreksion ta'limning muvaffaqiyati o'qituvchining bolalar bilan ishlashda ishlatadigan metodikasi va pedagogik ko'nikmalariga, shuningdek, ijtimoiy va emotsional muhitning rivojlanishiga bevosita bog'liqdir. Texnologiyaning to'g'ri qo'llanilishi yordamida o'quvchilar o'z qobiliyatlarini maksimal darajada namoyon etishi, kognitiv va psixologik rivojlanishda sezilarli o'zgarishlar yuz berishi mumkin. Bundan tashqari, bolalar o'zlariga bo'lgan ishonchni oshirish, mustaqil fikrlash va ijtimoiy muhitda moslashuvchan bo'lishni o'rganadilar. Shu bilan birga, ixtisoslashtirilgan maktablardagi tarbiyaviy jarayonlarda innovatsion texnologiyalardan foydalanish, bolalarning ta'lim olishga bo'lgan qiziqishlarini oshiradi va ularning umumiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Ixtisoslashtirilgan maktablardagi tarbiyaviy jarayonlarda **Differensial yondashuvning ahamiyati** - bu o'quvchilarning individual xususiyatlarini va ehtiyojlarini hisobga olib, ta'lim jarayonida ularning shaxsiy farqlarini inobatga olgan holda amalga oshiriladigan pedagogik uslubdir. Bu yondashuv ayniqsa ixtisoslashtirilgan maktablar va rivojlanishida nuqsonlari bo'lgan bolalar bilan ishlashda muhim ahamiyatga ega. Differensial yondashuvning ahamiyati bir qancha asosiy jihatlardan iborat ekanligini ko'rib chiqamiz.

Birinchidan Individual ehtiyojlarga moslashish: Har bir bola o'ziga xos rivojlanish xususiyatlariga ega, shu sababli bir xil metodlar barcha o'quvchilar uchun samarali bo'lmasligi mumkin. Differensial yondashuv yordamida o'qituvchi har bir bolaga mos usullarni tanlab, uning individual ehtiyojlariga mos ta'lim berishga intiladi. Bu bolalarning o'ziga xos rivojlanish xususiyatlarini yaxshiroq hisobga olish imkonini beradi.

Ikkinchidan Motivatsiyani oshirish: Bolalar o'zlariga mos ta'lim metodlari orqali o'qishadi, shuning uchun ular ta'lim jarayonida ko'proq ishtirok etishga, o'z qobiliyatlarini namoyish etishga tayyor

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

bo‘lishadi. Differensial yondashuv o‘quvchilarni rag‘batlantiradi va ular o‘zlari uchun qulay bo‘lgan o‘qish usullarini tanlab olishlariga imkon yaratadi.

Uchinchidan Rivojlanish nuqsonlarini bartaraf etish: Rivojlanish nogironligi bo‘lgan bolalar yoki o‘quvchilarning turli xil ehtiyojlari bor, ularning ba’zilari axborotni o‘zlashtirishda qiyinchiliklarga duch kelishadi. Differensial yondashuv orqali, ta’lim jarayonini har bir bola uchun moslashtirib, ularning kognitiv va emotsional rivojlanishiga yordam berish mumkin.

To‘rtinchidan O‘qishdagi muvaffaqiyatlarni oshirish: Agar o‘quvchilar o‘zlarining individual ehtiyojlariga mos ta’lim olsalar, ular o‘qishda yanada muvaffaqiyatli bo‘lishadi. Differensial yondashuv yordamida o‘quvchilarni faqatgina umumiy dasturga qarab emas, balki ular uchun eng samarali bo‘lgan usullar orqali ta’lim olishga yo‘naltirish mumkin.

MUHOKAMA

Maqolada ta’kidlanganidek, korreksion tarbiya ishlarini tashkil etish texnologiyasi ixtisoslashtirilgan yordamchi maktablarda rivojlanishida nuqsonlari bo‘lgan bolalarning ta’lim jarayonida katta ahamiyatga ega. Ushbu texnologiyalarni qo‘llash orqali o‘qituvchilar bolalarning kognitiv, emotsional va ijtimoiy rivojlanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Ammo bu jarayonni samarali tashkil etish uchun bir qator muammolarni hisobga olish zarur. Bu jarayonda o‘qituvchilarning pedagogik tayyorligi alohida ahamiyatga ega. Korreksion tarbiya ishlarini tashkil etishda eng muhim omillardan biri – o‘qituvchilarning malakasi va tayyorgarligi. Maqolada, texnologiyalarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun o‘qituvchilarni malakasi doimiy ravishda yangilab borish va zamonaviy pedagogik yondoshuvlar haqida ma’lumot berish zarurligi ta’kidlangan. O‘qituvchilar ko‘plab metodik va psixologik yondoshuvlarni egallashlari, individual ehtiyojlarga mos tarzda ta’lim berishlari kerak. Bu esa o‘quvchilarning rivojlanishidagi nuqsonlarni bartaraf etishda samarali bo‘ladi. Har bir bola o‘ziga xos va individual ehtiyojlarga ega. Korreksion tarbiya ishlarini samarali tashkil etish uchun ta’lim muhitining ahamiyati katta. Maqolada ta’kidlanganidek, bolalarning rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadigan yengil va qulay muhit yaratish zarur. Bu muhitda bolalar o‘zlarini erkin his qilishlari, o‘z qobiliyatlarini namoyish eta olishlari kerak. Shuningdek, ularning ruhiy va hissiy holatini ham hisobga olish, zarur qo‘llab-quvvatlashni ta’minlash muhimdir. Tadqiqotlar ko‘rsatadiki, to‘g‘ri tashkil etilgan va samarali texnologiyalar yordamida bolalar nafaqat ta’limda, balki ijtimoiy va hissiy rivojlanishda ham sezilarli o‘zgarishlarga erishishadi. Zamonaviy texnologiyalar bolalar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi va ularning jamiyatda faol va mas’uliyatli fuqarolar sifatida rivojlanishiga ko‘maklashadi.

Xulosa:

Xulosa sifatida shuni ta’kidlash lozimki, ixtisoslashtirilgan yordamchi maktablarda korreksion tarbiya texnologiyalarini tashkil etish - bu faqat o‘quvchilarning bilim darajasini oshirish emas, balki ularning ruhiy, hissiy va ijtimoiy rivojlanishini ta’minlashga qaratilgan muhim jarayondir. Texnologiyalarning to‘g‘ri qo‘llanilishi, o‘qituvchilarning malakali ishlashi, innovatsion metodlarning joriy etilishi va ta’lim muhitining moslashtirilishi bu jarayonni samarali amalga oshirish uchun zarur omillardir. Bu boradagi tadqiqotlar va amaliy tajribalar ixtisoslashtirilgan maktablarda ta’lim sifatini yaxshilashga katta yordam beradi.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-2

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **Ixtisoslashtirilgan maktabda o‘quvchilarni korreksion tarbiya qilish metodikasi.** *Xudoyberganova, N. M.* (2020)Toshkent: O‘quvchi.
2. **Korreksion ta’limda dars jarayonini boshqarish texnologiyalari.** *Abdullaeva N. A.* (2017)Toshkent: Fan.
3. *Defektologiya asoslari (korreksion pedagogika).* **V.S.Raxmanova** Toshkent (2017).Niso Poligraf.
4. **The use of assistive technologies in special education.** Cambridge: Cambridge University Press. *Khan, S. A.* (2019)